

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Josefa Baxy a soudců JUDr. Marie Žiškové a JUDr. Zdeňka Kühna v právní věci žalobce **P. K.**, zastoupeného Mgr. Martou Ptáčkovou, advokátkou se sídlem Výstavní 16a, Brno, proti žalovanému **Krajskému úřadu Jihomoravského kraje**, se sídlem Žerotínovo náměstí 3/5, Brno, o kasační stížnosti žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 7. ledna 2008, č. j. 57 Ca 27/2007 - 27,

t a k t o :

- I.** Kasační stížnost **se z a m í t á .**
- II.** Žalovaný **n e m á** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.
- III.** Žalovaný **j e p o v i n e n** zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti ve výši 2400 Kč, a to do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku k rukám Mgr. Marty Ptáčkové, advokátky.

O d ů v o d n ě n í :

I.

Včas podanou kasační stížností napadl žalovaný (dále též „stěžovatel“) shora uvedený rozsudek Krajského soudu v Brně, kterým bylo na základě žaloby podané žalobcem P. K. zrušeno rozhodnutí stěžovatele ze dne 16. 5. 2007, č. j. JMK 41663/2007 pro nezákonnost, a věc byla vrácena stěžovateli k dalšímu řízení. Uvedeným rozhodnutím stěžovatele bylo zamítnuto odvolání žalobce proti rozhodnutí Komise k projednávání přestupků města Velké Bílovice (dále také „správní orgán I. stupně“) ze dne 26. 2. 2007, č. j. TR 01-81, 99/2007, která jako správní orgán I. stupně rozhodla, že žalobce se dopustil přestupku proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění, a to tím, že dne 24. 12. 2006 v době od 14:20 hod. do 14:45

hod. v rodinném domku S. 314 ve V. B., kam se dostavil na přivolání své sestry M. R., verbálně napadl svého bývalého švagra - podnapilého M. R. 1 a tomuto zkroutil ruku, svalil jej na zem v chodbě prvního poschodí a v kleče bránil M. R. 1 v pohybu cca 20 minut až do příjezdu hlídky Policie ČR z Velkých Pavlovic, čímž úmyslně narušil občanské soužití hrubým jednáním. Za toto jednání byla žalobci uložena Komisí k projednávání přestupků pokuta ve výši 800 Kč a současně mu byla uložena povinnost nahradit městu Velké Bílovice náklady spojené s projednáváním přestupku ve výši 1000 Kč.

Krajský soud v Brně provedl důkaz správním spisem a výsledkem žalobce a zástupce stěžovatele (žalovaného), přičemž dospěl k závěru, že jednání žalobce nebylo správně právně kvalifikováno, neboť mu nebyl prokázán úmysl porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, a to s ohledem na nepředvídatelnost jednání podnapilého M. R. 1. Zásah žalobce byl nutnou obranou, a byl zcela přiměřený podmínkám stavu podnapilého M. R. 1, tomu, že se vše událo na Štědrý den, jednání byly přítomny děti; krajský soud vzal v úvahu též to, že M. R. 1 v minulosti svou manželku fyzicky napadl.

II.

Proti výše uvedenému rozsudku podal stěžovatel včas kasační stížnost, v níž uvedl, že ji podává z důvodů vymezených pod § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Stěžovatel předně rekapituluje skutkový stav a rozhodnutí správního orgánu I. stupně a rozhodnutí stěžovatele. Stěžovatel polemizuje se závěrem krajského soudu, že se v dané věci jednalo o nutnou obranu. Žalobci ani nikomu jinému totiž nehrozilo bezprostřední nebezpečí útoku ze strany M. R. 1, když zákon připouští obranu jen proti trvajícimu nebo bezprostředně hrozícímu útoku, nikoliv jen proti budoucímu možnému a dle soudu nepředvídatelnému jednání. Ve správním řízení nebylo prokázáno, že by M. R. 1 opakovaně v minulosti svou bývalou manželku M. R. fyzicky napadal, čímž tedy nebyla odůvodněna obava bývalé manželky ani žalobce z možného napadení. Danou situaci rozhodně nelze popsat jako domácí násilí. Protože M. R. nehrozilo bezprostřední nebezpečí, šlo o obranu předčasnou. Za jednání v nutné obraně lze podle stěžovatele považovat jen jednání žalobce, kterým chytil ruku M. R. 1 napřaženou proti němu a zkroutil mu ji za záda. Povalení M. R. 1 na zem a klečení na něm po dobu 20 minut již ale nutnou obranou nebylo, neboť toto jednání nebylo přiměřené útoku, který hrozil ze strany M. R. 1, tedy vztažení ruky proti žalobci a nadávání bývalé manželce a celé rodině. Z rozhodnutí soudu není jasné, která ze složek úmyslného zavinění v daném případě chybí. Úvaha soudu tak není založena na úplném posouzení subjektivní stránky přestupku.

Stěžovatel současně navrhuje přiznání odkladného účinku kasační stížnosti, když jinak nebude s to rozhodnout v zákonné lhůtě.

Žalobce ve svém vyjádření ke kasační stížnosti upozorňuje, že krajský soud jeho jednání vyhodnotil správně. Svým jednáním totiž neodvracel útok hrozící M. R., ale útok přímo hrozící jeho osobě. Poté, co dorazil do domu M. R., kde probíhal konflikt mezi ní a M. R. 1, se žalobce nejprve pokoušel uklidnit podnapilého R. 1 bez násilí. Teprve poté, co na něj R. 1 vztáhl ruku, mu tuto ruku žalobce uchopil a zkroutil za záda. Během zápasu se ocitli na zemi. Žalobce držel útočníka R. 1 po celou dobu na zemi, neboť útočník nepolevoval ve svém úsilí o pokračování útoku, vulgárně nadával žalobci, M. R., celé

rodině K., a vyhrožoval fyzickým násilím. Nebylo myslitelné, aby žalobce R. 1 ze sevření pustil, neboť tady byla důvodná obava, že by R. 1 v útoku pokračoval; odvracení takového dalšího útoku by bylo podstatně problematičtější, a není vyloučeno, že by při něm došlo ke zranění osob nebo ke škodám na majetku.

III.

Nejvyšší správní soud přezkoumal kasační stížností napadené rozhodnutí krajského soudu a dospěl k závěru, že kasační stížnost není z níže uvedených důvodů opodstatněná. Rozsahem a důvody kasační stížnosti je přitom Nejvyšší správní soud podle § 109 odst. 2 a 3 s. ř. s. vázán; důvody k přezkumu napadeného rozsudku nad rámec důvodů uvedených v kasační stížnosti nebyly shledány.

III/a

Z obsahu soudního a správního spisu zjistil Nejvyšší správní soud následující skutečnosti, které nejsou mezi žalobcem a žalovaným (stěžovatelem) sporné.

M. R. 1 je bývalým manželem M. R. Oba spolu i po rozvodu bydlí v rodinném domě na adrese S. 314 ve V. B., což vede ke konfliktnímu soužití mezi oběma bývalými manželi. Tyto konflikty jsou dále umocňovány R. 1 nadměrným požíváním alkoholu. M. R. 1 se opil též na Štědrý den 24. prosince 2006, když alkoholické nápoje popíjel celé dopoledne stejně jako v předvečer Štědrého dne 23. prosince 2006 (alkotestem byla později R. 1 naměřena v jeho dechu hladina alkoholu ve výši 2,74 promile). Po svém návratu do rodinného domu se R. 1 začal na bývalé manželce dožadovat přístupu do ložnice, kde ovšem spala čtyřletá dcerka. M. R. s ohledem na podnapilý stav bývalému manželovi přístup do ložnice odmítla. Nato začal M. R. 1 bývalé manželce a dalším členů rodiny velmi vulgárně nadávat a vyhrožovat. M. R. ve strachu vyslala svého syna pro pomoc ke svému bratrovi P. K. (žalobce), který bydlí nedaleko. Žalobce na místo neprodleně dorazil. Jak žalobce uvádí, snažil se nejprve R. 1 domluvit slovně, ten však na něj „vztáhl ruku“. Žalobce na tento útok reagoval zkroucením R. 1 napřážené ruky za R. 1 záda, načež v průběhu vzájemného zápasu oba upadli na zem. Tato skutečnost je mezi žalobcem a stěžovatelem (žalovaným) nesporná, když stěžovatel vyhodnotil toto žalobcovo jednání jako nutnou obranu proti útoku R. 1.

Předmětem právního sporu mezi žalobcem a stěžovatelem se stává teprve následné žalobcovo jednání. Žalobce totiž na R. 1 klečel a držel mu ruku za zády, přičemž v této pozici jej držel na zemi po dobu 20 minut, a to až do příjezdu přivolané policejní hlídky. Z výpovědi policejní hlídky vyplývá, že R. 1 i po příjezdu hlídky pokračoval ve vulgaritách vůči své bývalé manželce, žalobci a dalším členům rodiny, fyzické násilí samotné ze strany R. 1 proti manželce však policejní hlídka nepotvrzuje (a bývalá R. 1 manželka ani žalobce to netvrdí). Policejní hlídka poté R. 1 zajistila a dopravila ho na protialkoholní záchytnou stanici, kde u něj byla naměřena již shora zmíněná hladina alkoholu v krvi.

Toto jednání, o jehož skutkové stránce není mezi žalobcem ani stěžovatelem většího sporu, bylo po právní stránce vyhodnoceno zcela jinak správními orgány na straně jedné a krajským soudem na straně druhé. Podle žalovaného bylo totiž žalobcovo jednání

excesem, neboť žalobce mohl na R. 1 jednání reagovat jinak. Podle správního orgánu I. stupně bylo možno dalšímu útoku ze strany R. 1 předejít například uzamknutím R. 1 v místnosti, a vyčkáním na příjezd hlídky Policie ČR. V odvolání proti tomuto rozhodnutí žalobce argumentoval, že takový postup by mohl vyvolat velké materiální škody na zařízení domácnosti, navíc v celém domě nejsou s ohledem na přítomnost malých dětí ve dveřích klíče; na to reagoval stěžovatel tím, že pravděpodobně již samotná přítomnost žalobce v domě R. by dalšímu agresivnímu jednání ze strany M. R. 1 zamezila.

III/b

Stěžovatel ve své kasační stížnosti tvrdí, že krajský soud nesprávně posoudil právní otázku [§ 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.], neboť na daný skutek nesprávně aplikoval ustanovení o nutné obraně. Daný skutek, tak jak je popsán shora (III/a), totiž podle stěžovatele v každém případě je přestupkem proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. c) zákona o přestupcích. Podstatou této námitky tedy jinými slovy je, že žalobce v žádném případě tím, že na R. 1 20 minut klečel, nejednal za okolností vylučujících protiprávnost.

Podle právního posouzení jednání žalobce správním orgánem I. stupně a žalovaným (stěžovatelem) se žalobce dopustil přestupku proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. c) zákona o přestupcích, a to ve znění účinném ke dni 31. 12. 2006. Podle citovaného ustanovení se přestupku dopustí ten, *kdo úmyslně naruší občanské soužití vybrožováním, újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním* (žalobce se měl konkrétně dopustit „jiného hrubého jednání“).

Nejvyšší správní soud k tomu uvádí následující.

a)

Podle § 2 odst. 1 zákona o přestupcích je přestupkem zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin. Podle § 2 odst. 2 zákona o přestupcích přestupkem není jednání, *jímž někdo odvrací a) přiměřeným způsobem přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem, nebo b) nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem, jestliže tímto jednáním nebyl způsoben zřejmě stejně závažný následek než ten, který hrozil, a toto nebezpečí nebylo možno v dané situaci odvrátit jinak.*

Podle ustálené judikatury Nejvyššího správního soudu platí, že na trestnost přestupků se aplikují obdobné principy a pravidla jako v případě trestných činů (např. rozsudek NSS ze dne 31. 5. 2007, č. j. 8 As 17/2007 - 135, publ. též jako č. 1338/2007 Sb. NSS). Přestupkem může být pouze protiprávní čin. Chybí-li znak protiprávnosti, nelze odpovědnost za přestupek vyvozovat, protože se pak jedná o dovolené jednání, které, ačkoliv se svými znaky podobá přestupku, nenaplnňuje skutkovou podstatu přestupku a není ani nebezpečné pro společnost. Přestupkem proto nemůže být jednání, které formálně přestupku odpovídá, ale není dána jeho protiprávnost. Okolností vylučujících protiprávnost je mj. nutná obrana [§ 2 odst. 2 písm. a) zákona o přestupcích] a krajní nouze [§ 2 odst. 2 písm. b)] (srov. k tomu též rozsudek NSS ze dne 20. 9. 2007, č. j. 4 As 22/2007 - 73, www.nssoud.cz).

Nutnou obranou je jednání, jímž někdo odvrací *přiměřeným způsobem přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem* [§ 2 odst. 2 písm. a) zákona o přestupcích]. Krajiní nouzí se pak rozumí jednání, kterým někdo odvrací *nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem, jestliže tímto jednáním nebyl způsoben zřejmě stejně závažný následek než ten, který hrozil, a toto nebezpečí nebylo možno v dané situaci odvrátit jinak* [§ 2 odst. 2 písm. b) zákona o přestupcích].

Nejvyšší správní soud ve svém nedávném judikátu shrnul rozdíl mezi nutnou obranou a krajiní nouzí (viz rozsudek NSS ze dne 6. 2. 2008, č. j. 1 As 1/2008 - 172, www.nssoud.cz). Důležitý rozdíl mezi nutnou obranou a krajiní nouzí spočívá mj. v nutnosti trvat na podmínce subsidiarity u krajiní nouze [tedy že *nebezpečí nebylo možno v dané situaci odvrátit jinak* ve smyslu § 2 odst. 2 písm. b) zákona o přestupcích], kterážto podmínka v případě nutné obrany neplatí. Nejvyšší správní soud v této souvislosti nemůže nepodotknout, že správní orgán I. stupně ve svém rozhodnutí na žalobce podmínku subsidiarity vztáhl, když mj. uvedl, že žalobce měl možnost věc vyřešit jinak, např. uzamčením M. R. 1 v místnosti a vyčkáním na příjezd přivolané policejní hlídky. Takové hodnocení však zcela stírá rozdíl mezi nutnou obranou a krajiní nouzí a v rozporu se zákonem vztahuje podmínku subsidiarity též na jednání v nutné obraně (srov. k tomu např. cit. rozsudek č. j. 1 As 1/2008 - 172, v detailech pak Solnař, V. - Fenyk, J. - Císařová, D.: *Základy trestní odpovědnosti*. Praha, Orac 2003, str. 152).

b)

Stěžovatel dále namítá, že z rozhodnutí krajského soudu není jasné, která ze složek úmyslného zavinění v daném případě chybí, pročez úvaha krajského soudu tak není založena na úplném posouzení subjektivní stránky přestupku.

Nejvyšší správní soud již ve své judikatuře uvedl, že okolnosti, za kterých k protiprávnímu jednání došlo, nejedná-li se o okolnosti vylučující protiprávnost (nutná obrana, krajiní nouze), jsou relevantní pro uložení výše sankce, nikoli pro závěr o tom, zda byl či nebyl spáchán přestupek (rozsudek NSS ze dne 25. 1. 2005, č. j. 5 As 20/2004 - 37). Naopak naplnění okolností vylučujících protiprávnost (§ 2 odst. 2 zákona o přestupcích) bez dalšího znamená, že nemůže být dána ani materiální stránka přestupku (§ 2 odst. 1 zákona o přestupcích). Krajský soud dovodil, že nebyla dána materiální stránka přestupku s ohledem na existenci okolností vylučujících protiprávnost, protože žalobce jednal v nutné obraně. Ostatně ve vztahu k nutné obraně formuluje své výtky proti rozhodnutí krajského soudu též stěžovatel. Námitka stěžovatele, že z rozsudku není jasné patrno, která ze složek zavinění v případě jednání žalobce vlastně chybí, proto není na místě, neboť krajský soud jasně uvedl, že žalobce jednal v nutné obraně. Předmětem právního sporu mezi žalobcem a stěžovatelem je tak ve skutečnosti jen otázka nutné obrany. Ta je také předmětem další výtky stěžovatele.

c)

Stěžovatel konečně snáší výtku, že v daném případě nikomu, tedy ani žalobci, ani jeho sestře M. R., ani dětem, ze strany M. R. 1 žádné *bezprostřední* nebezpečí útoku nehrozilo. Zákon totiž, jak stěžovatel uvádí, připouští obranu jen proti trvajícímu nebo bezprostředně hrozícímu útoku, nikoliv jen proti budoucímu možnému a slovy krajského soudu „nepředvídatelnému jednání“.

Výtku stěžovatele lze v podstatě shrnout tak, že útok R. 1 proti žalobci podle názoru stěžovatele skončil, a pokud žalobce pokračoval v obraně proti R. 1, nemohlo se již jednat o nutnou obranu, ale o tzv. extenzivní exces žalobce, když žalobce podle stěžovatele vykročil z mezí nutné obrany co do doby trvání zákroku. K tomu uvádí Nejvyšší správní soud následující.

Hodnocení, zda šlo o přímo hrozící nebo trvající útok, je dáno vždy kontextem nastalé situace. Není dost dobře možné vyžadovat, aby intenzitě použitého útoku odpovídala i míra intenzity obrany, neboť obrana by měla být důraznější už jen z toho důvodu, aby došlo nejen k překonání přímo hrozícího či trvajícího útoku, ale i k definitivnímu odrazení útočníka od dalšího útoku, tedy aby útočník v útoku nepokračoval nebo jej nezopakoval. Obdobné argumenty nutno vztáhnout též co do doby trvání obrany proti již nastalému útoku (otázka zachování extenzity nutné obrany). Posouzení, kdy je obrana nepřiměřená ve smyslu zákona o přestupcích, tak vždy závisí na okolnostech konkrétního případu.

V daném případě je nepochybné, jak ostatně uvádí též krajský soud, že žalobce mohl mít důvodné obavy z napadení R. 1 i poté, co jej zneškodnil zkroutením ruky za R. 1 záda. Nervózní situace byla umocněna R. 1 značnou opilostí, a tedy též naprostou nepředvídatelností jeho jednání, stejně jako emočně vypjatou atmosférou Štědrého dne, tedy dne, který je i dnešní poměrně sekularizovanou společností stále ještě považovaný za nejdůležitější a nejmagičtější svátek roku. V daném případě podle názoru Nejvyššího správního soudu žalobce maximálně šetřil osobu M. R. 1, a současně předcházel možnému dalšímu útoku ze strany R. 1. Žalobce omezil R. 1 v pohybu jen na dobu nezbytně nutnou, a to do příjezdu neprodleně přivolané policejní hlídky. Nebylo chybou žalobce, že policejní hlídka přijela teprve po dvaceti minutách po přivolání; tento fakt žalobce ostatně nemohl ani nijak ovlivnit.

Zda by k dalšímu útoku po eventuálním uvolnění R. 1 ze sevření žalobcem došlo či ne, zůstává otevřenou otázkou, na kterou žádná empirická odpověď z pochopitelných důvodů neexistuje a existovat ani nemůže. Závěr, k němuž směřuje stěžovatel, je ovšem evidentně nesprávný. Ve stěžovatelově pojetí by totiž nutná obrana byla možná prakticky jen proti již probíhajícímu nebo právě započatému útoku, což by zásadním způsobem poškodilo možnosti úspěšné obrany. Nutno vzít v potaz, že v reálných životních situacích má bránící se jen sekundy na rozhodnutí o tom, jakým způsobem bude odvracet trvající nebo bezprostředně hrozící útok. Právní úprava je přitom zcela jednoznačně postavena na principu, že riziko útoku nese sám útočník, nikoliv obránce. Je proto zcela nepřípustné, aby správní úředníci nebo správní soudy kladli ex post facto na bránící se osoby nároky v daném momentu zcela nesplnitelné.

Rozhodující pro zhodnocení oprávněnosti nutné obrany je tedy nikoliv jen posouzení objektivní, ale zejména posouzení subjektivní - tedy jak se oprávněnost nutné obrany mohla za dané situace jevit obránci, a zda obránce mohl s ohledem na podmínky individuální věci důvodně a rozumně předpokládat, zda útok je vskutku útokem bezprostředně hrozícím, nebo zda bezprostředně hrozí pokračování již v započatém útoku (srov. k tomu ostatně již názor prvorepublikového Nejvyššího soudu, podle něhož je

nutno pod nutnou obranu zahrnout „*jak případy, ve kterých podmínky spravedlivé nutné obrany jsou dány, tak i případy, ve kterých objektivně sice nebylo podmínek spravedlivé nutné obrany, ale obviněný z bázně, uleknutí nebo z přestrašení předpokládal, že jsou tu podmínky takové.*“ - viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 3. 1920, Kr I 01/19, Vážný sv. I, č. 155, str. 221). Obdobně k tomu upozorňuje při současné diskusi v oblasti trestněprávní P. Šámal, podle něhož jaká „*škoda z útoku brozila [...] se posuzuje především podle představ obránce, které však musí být alespoň v zásadních rysech odůvodněny objektivními okolnostmi případu*“ (Šámal, P. K vládnímu návrhu novelizace ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně. Právní praxe, č. 2/1994, str. 80 násl., na str. 82 - 83).

V daném případě je jistě možné domnívat se (jak uvádí stěžovatel ve zrušeném rozhodnutí), že by vskutku pouhá přítomnost žalobce v domě R. zabránila dalším fyzickým útokům R. 1 proti žalobci, eventuálně proti členům rodiny nebo majetku [k tomu, že nutná obrana je možná též proti útoku směřujícímu primárně na majetek, srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 317/01 ze dne 1. 10. 2002, Sb. ÚS sv. 28, str. 17]. Stejně tak možné je ale i to, že zákrok žalobce spojený s bezodkladným přivoláním policejní hlídky zabránil na Štědrý den 2006 v domě R. mnohem horším událostem, které nenastaly jen díky tomu, že žalobce včas proti jednání R. 1 zasáhl, R. 1 přiměřeným způsobem znehybnil, a současně byla okamžitě přivolána policie.

Stěžovatel v podstatě argumentuje, že žalobce měl spoléhat na náhodu, že v útoku nebude R. 1 pokračovat. Nejvyšší správní soud se v tomto ztotožňuje s názorem právní doktríny, která zároveň akcentuje přístup soudní praxe, a která v diskusi k trestněprávní verzi nutné obrany mj. uvádí, že „*od obránce není [...] možné žádat, aby vyčkával a spoléhal se na náhodu, že škoda, která z útoku brozí, nenastane, a aby nepoužil přiměřené a dostupné prostředky obrany, aby brozící útok znemožnil a útočníka zneškodnil*“ (Šámal, P. K vládnímu návrhu novelizace ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně. Právní praxe, č. 2/1994, str. 80 násl., na str. 83).

Úvaha stěžovatele v napadeném rozhodnutí, že by jen samotná přítomnost žalobce zamezila jakékoliv R. 1 agresivitě, je ostatně v rozporu i se samotným skutkovým stavem, jak jej nalezl v žalobou napadeném rozhodnutí právě stěžovatel. Byl to totiž právě žalobce, na kterého po jeho příchodu R. 1 zaútočil, a tedy není jasné, proč by se měl R. 1 po eventuálním uvolnění ze sevření žalobcem chovat vůči žalobci, event. vůči dalším osobám jinak. Navíc ze správního spisu je evidentní, že opilost R. 1 stoupala (ve 14:20 hod. při příjezdu policejní hlídky naměřena hodnota 1,97 promile alkoholu v krvi, v 16 hodin na protialkoholní záchytné stanici již 2,74 promile - viz úřední záznam Policie ČR, okresní ředitelství Břeclav, obvodní oddělení Velké Pavlovice, č. j. ORBV-1013/VP-PŘ-2006 ze dne 24. 12. 2006), čímž je dána i teze krajského soudu o naprosté nepředvídatelnosti chování opilého R. 1.

Nejvyšší správní soud tedy shrnuje, že podmínky nutné obrany v této věci byly dány, když M. R. 1 sám musel počítat s tím, že poté, co se uvede do stavu opilosti a začne se chovat hrubě vůči členům rodiny a vyhrožovat jim fyzickým násilím, a dokonce zaútočí na bratra své bývalé manželky, bude se napadený bránit a pokusí se zamezit dalšímu napadání členů rodiny. Přiměřenost jednání žalobce tak byla s ohledem na okolnosti vzniklé situace dána; útok totiž neskončil, nýbrž trval, resp. nebýt zákroku žalobce, mohl

pokračovat nebo být zopakován. Navíc žalobce omezil R. 1 v pohybu jen po dobu, po kterou to bylo nezbytně nutné, tedy do příjezdu hlídky Policie ČR - bylo pak již na orgánu policie, za jak dlouho na místo konfliktu dorazí.

III/c

a)

Nejvyšší správní soud zvážil též interpretaci § 2 odst. 2 písm. a) zákona o přestupcích, a to s ohledem na divergenci v doslovném výkladu tohoto ustanovení a § 13 tr. zák., která v českém právu existuje již bezmála dvacet let.

Jak již řečeno výše, § 2 odst. 2 písm. a) zákona o přestupcích definuje nutnou obranu jako jednání, jímž někdo odvrací „přiměřeným způsobem“ přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem. Takto je nutná obrana zákonem definována po celou dobu účinnosti zákona o přestupcích počínaje 1. červencem 1990. Podle zákonné definice nutné obrany obsažené v § 13 tr. zák. nešlo o nutnou obranu, byla-li obrana „zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku“ (§ 13 tr. zák. ve znění do 31. 12. 1993). Počínaje 1. lednem 1994 byla nově nutná obrana trestním zákonem definována tak, že o nutnou obranu nejde jen tehdy, byla-li obrana „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“ (viz § 13 tr. zák. ve znění novely č. 290/1993 Sb.). Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely trestního zákona k tomu uvedla, že „*meze nutné obrany se v souladu s požadavky teorie a praxe rozšiřují tak, aby její podmínky nebyly splněny jen tehdy, jestliže obrana je naprosto nepřiměřená povaze útoku. Respektuje se skutečnost, že osoba jednající v obraně často nemůže předem náležitě zhodnotit hrozící nebo trvající útok a zvolit vždy přesně adekvátní prostředky obrany. Pojem nebezpečnosti útoku, který je značně abstraktní, se nahrazuje pojmem způsobu útoku, který především jeho nebezpečnost charakterizuje*“ (zdůraznění doplněno; obdobně za předkladatele návrhu novely trestního zákona ministr spravedlnosti Novák v Poslanecké sněmovně dne 9. 11. 1993, viz www.psp.cz).

Je tedy evidentní, že mezi slovním vymezením nutné obrany v trestním zákoně a v zákoně o přestupcích existuje poměrně výrazný rozdíl. Zatímco zákon o přestupcích klade důraz na „přiměřenost“ nutné obrany, a tedy přestupkem přinejmenším ve smyslu doslovného výkladu zákona o přestupcích bude taková obrana, která je „nepřiměřená“, podle trestního zákona bude trestným činem jen taková obrana, která je „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“. Nepřiměřená obrana ve světle doslovného výkladu trestního zákona ob stojí, zatímco ve světle doslovného výkladu zákona o přestupcích nikoliv (srov. též § 418 odst. 2 obč. zák., který v podstatě věrně reprodukuje původní znění § 13 tr. zák., a podle něhož o nutnou obranu nejde, byla-li *zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku*).

Zjevná disproporce mezi doslovnou interpretací úpravy nutné obrany v trestním zákoně a v zákoně o přestupcích se zatím nesetkala s větší doktrinní ani judikatorní odezvou. Z výjimek v oblasti právní doktríny možno jmenovat v první řadě J. Kuchtu, který zdůrazňuje, že „v rámci jednoty zákonodárství“ nutno vztáhnout i na oblast přestupkového práva vymezení nutné obrany trestním zákonem. Podle J. Kuchty totiž nejde o „*mechanické přenášení zásad nutné obrany z trestního do správního práva, poněvadž obranné situace způsobené útoky různé závažnosti se od sebe liší nikoliv kvalitativně, nýbrž jen kvantitativně*“ (Kuchta, J. Nutná obrana, Brno, Masarykova univerzita 1999, str. 100)

[srov. dále např. Romana Kouckého, který - ovšem bez podrobnější argumentace - soudí, že systematickým výkladem zákona o přestupcích lze dospět k závěru, „že přiměřeným způsobem odvracení útoku je každý způsob, který není zcela zjevně nepřiměřený“ - viz Koucký, R. K problematice nutné obrany. Právní fórum č. 12/2006, str. 437 násl.; pro kritiku stávající úpravy srov. článek Víta Klapala, Možnosti omezení osobní svobody osoby podezřelé ze spáchání přestupku, Trestněprávní revue č. 6/2006, str. 173 - 175, který upozorňuje, že úprava obsažená v zákoně o přestupcích je vůči obránci přísnější. Jak Klapal upozorňuje, trestní zákon nevyžaduje, aby útok na zájem jím chráněný byl trestným činem a nutná obrana dle trestního zákona je tedy přípustná tehdy, pokud je útok veden proti objektu chráněnému trestním zákonem, což mohou splňovat i mnohá jednání mající znaky přestupku. Absurdním vyústěním doslovného výkladu § 13 tr. zák. a § 2 odst. 2 písm. a) zákona o přestupcích tak je, že „jako přestupek může být posuzováno nejen jednání, kterým někdo nepřiměřeným způsobem odvrací útok mající znaky přestupku, ale dokonce i jednání, kterým někdo nepřiměřeným, i když ne zcela zjevně nepřiměřeným, způsobem odvrací útok mající znaky trestného činu.“].

Judikatura Ústavního soudu stejně jako judikatura Nejvyššího správního soudu se shoduje na tom, že *právní řád, založený na principech jednoty, racionality a vnitřní obsahové bezrozpornosti, s sebou nutně přináší imperativ stejného náhledu na srovnatelné právní instituty, byť upravené v rozdílných právních předpisech či dokonce odvětvích* (srov. rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 26. 10. 2005, č. j. 2 Afs 81/2004 - 54, č. 791/2006 Sb. NSS; obdobně např. nálezy ÚS ze dne 25. 11. 2003 ve věci I. ÚS 558/01, publ. ve Sb. ÚS sv. 31, str. 205 násl.). Je proto krajně nežádoucí, aby byl institut nutné obrany vykládán zcela odlišně jen v závislosti na tom, zda je na dané jednání aplikován trestní zákon nebo zákon o přestupcích (srov. pro doktrinální argumentaci Kuchta, shora cit. dílo, str. 98 násl.).

b)

Smyslem institutu nutné obrany je prostřednictvím vyloučení právní odpovědnosti za jinak protiprávní jednání umožnit jedinci, aby svým jednáním bránil útok na zájem chráněný zákonem. Hranice mezi trestným činem a přestupkem je mnohdy velmi subtilní, dána třeba jen společenskou nebezpečností jednání, formou zavinění nebo výší škody, která se však někdy projeví teprve s časovým odstupem po ukončení protiprávního jednání. Kvalifikace protiprávního jednání, tj. zjištění, zda se jedná o trestný čin či přestupek, je složitým procesem, při němž je nezbytné vzít v úvahu nejen průběh samotného jednání, ale také jeho následky, okolnosti na straně pachatele atd. Tento proces se odehrává teprve ve fázi vyšetřování, čili dávno po ukončení protiprávního jednání. Obránce si tak v každém jednotlivém případě vůbec nemůže být jistý, v jakém režimu bude jeho jednání posléze hodnoceno orgány veřejné moci, totiž zda v režimu práva přestupkového nebo trestního; ostatně i v nyní posuzovaném případě bylo nejprve zvažováno žalobcovo trestní stíhání pro trestný čin omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák. (viz str. 4 rozhodnutí správního orgánu I. stupně), a teprve posléze bylo správním orgánem I. stupně rozhodnuto, že v dané věci lze uvažovat toliko o spáchání přestupku.

Divergence mezi úpravou nutné obrany v přestupkovém právu a v trestním zákoně zakládá značnou míru právní nejistoty pro osoby bránící se proti útokům třetích osob, přičemž takováto právní nejistota prospívá právě jen těmto potencionálním útočníkům. Jak přitom Nejvyšší správní soud opakovaně zdůrazňuje, *právo je jedním ze společenských*

normativních systémů; je tedy nerozlučně spjata s existencí společnosti, kterou svým regulativním působením významně ovlivňuje. Úkolem práva jako společenského normativního systému je zabezpečit řádné fungování společnosti. Aby společnost nebyla pouhým souhrnem autonomních individuí, sledujících výlučně své vlastní zájmy, potřeby a toliko svůj prospěch, a nerespektujících zájmy, potřeby a prospěch ostatních, resp. celku, musí ve společnosti existovat i určitá shoda ohledně základních hodnot a pravidel vzájemného soužití. Z tohoto pohledu je evidentní, že právní řád nemůže být hodnotově neutrální, ale musí obsahovat, chránit a prosazovat alespoň hodnoty, které umožňují bezporuchové soužití jednoho člověka s lidmi dalšími, tedy život člověka jako člena společnosti (viz např. rozsudek NSS č. j. 1 Afs-107/2004 - 48 ze dne 10. 11. 2005, publ. pod č. 869/2006 Sb. NSS). Ve smyslu tohoto názoru tedy nemůže být pro interpretaci práva lhostejné, pokud doslovný výklad zákona o přestupcích znesnadňuje účinnou nutnou obranu, a naopak favorizuje potencionální útočníky, a to v rozporu s vůlí soudobého zákonodárce, jak se tato projevila počínaje rokem 1994 v trestním zákoně, a která reprezentuje jednoznačný posun od předchozích názorů zastávaných v době přijetí zákona o přestupcích, tedy v roce 1990.

c)

Izolace výkladu institutů zákona o přestupcích od normativního propracovávání stejných institutů v trestním zákoně je zjevně absurdní. Smyslem novely trestního zákona zákonem č. 290/1993 Sb. bylo rozšířit výklad institutu nutné obrany ve prospěch obránců, a zamezit na počátku 90. let minulého století převažujícímu restriktivnímu výkladu podmínek nutné obrany (srov. k tomu též Šámal, P. K novele trestního zákona, Všechno č. 1/2004, str. 5 násl.). Nejvyšší správní soud nemůže nepoznamenat, že zákonodárce novelizoval § 13 tr. zák. mj. právě proto, aby předešel takovému výkladu, který prezentuje v kasační stížnosti stěžovatel. Bylo by popřením racionality zákonodárce a imperativu stejného náhledu na srovnatelné právní instituty, pokud by obdobný přístup, jaký byl zvolen pro oblast práva trestního, nebyl uplatněn též v oblasti práva přestupkového. Není totiž dost dobře představitelné, a bylo by v rozporu s elementárními principy právního státu, aby v oblasti práva přestupkového byla trestána např. i taková jednání, která mají povahu obrany proti trestným činům, a to jen proto, že takováto obrana by v přestupkovém právu na rozdíl od práva trestního nemohla být hodnocena jako přiměřená (jakkoliv by nebyla „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“).

Ustanovení § 2 odst. 2 písm. a) zákona o přestupcích je na rozdíl od § 13 tr. zák. poměrně stručné, a definuje nutnou obranu jen jako „jednání, jímž někdo odvrací přiměřeným způsobem přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem“. Nejvyšší správní soud se ztotožňuje s těmi autory právní doktríny, kteří dospívají k závěru, že se v podstatě o žádnou definici nejedná (Kuchta, shora cit. dílo, str. 99 - 100). Takto pojaté „vymezení“ nutné obrany totiž v žádném případě nemůže být vykládáno bez zřetele na § 13 tr. zák. Na rozdíl od trestního zákona (ale i na rozdíl od § 418 odst. 2 obč. zák.) totiž přestupkový zákon vůbec nestanoví, ve vztahu k čemu má být přiměřenost způsobu odvracení útoku posuzována. Z toho plyne, že § 2 odst. 2 písm. a) zákona o přestupcích nelze vykládat sám o sobě, ale vždy se zřetelem na úpravu nutné obrany obsaženou v trestním zákoně.

„Přiměřenost“ nutné obrany v přestupkovém právu musí být proto vykládána se zřetelem na stejný institut trestního práva; systematický výklad § 2 odst. 2 písm. a) zákona

o přestupcích ve vztahu k § 13 tr. zák. tak odpoví nejen na zákonem o přestupcích zcela opominutou otázku, ve vztahu k čemu musí být „přiměřenost“ způsobu odvracení útoku v přestupkovém právu posuzována (tedy přiměřenost ve vztahu ke způsobu útoku třetí osoby, zatímco do 31. 12. 1993 to bylo i v přestupkovém právu ve vztahu „k povaze a nebezpečnosti útoku“), ale dovede interpreta rovněž k závěru, že přiměřeným způsobem odvracení útoku ve smyslu zákona o přestupcích je každý způsob, který není „zcela zjevně nepřiměřený“ způsobu útoku. Jen takovýto systematický výklad může respektovat vůli racionálního zákonodárce, který definoval nutnou obranu v zákoně o přestupcích zcela obecně, a to v návaznosti na další možné modifikace nutné obrany v úpravě obsažené v trestním zákoně (jak se tomu stalo počínaje 1. 1. 1994 novou a ve vztahu k obráncům vstřícnější definicí nutné obrany v § 13 tr. zák.). A jen takovýto systematický výklad je v souladu s imperativem stejného náhledu na srovnatelné právní instituty, jakož i s principem právní jistoty a předvídatelnosti práva a předvídatelnosti ukládání sankcí trestní povahy.

Znakem moderního, demokratického a právního státu je poskytnout maximální ochranu oběti protiprávního jednání již za situace, kdy protiprávní jednání teprve bezprostředně hrozí či trvá, a to včetně ochrany třetí osobě poskytující pomoc oběti. Toto je možné účinně realizovat pouze pokud existují stejné podmínky nutné obrany jak v oblasti trestního práva, tak v oblasti práva přestupkového. Hranice mezi trestným činem a přestupkem je pozvolná, a proto nelze akceptovat, aby se podmínky nutné obrany měnily skokově v závislosti na možné právní kvalifikaci obranného jednání. Je logické, že proti útoku, který je považován za méně společensky nebezpečný, lze užít obranu nižší intenzity, než by tomu bylo proti útoku vysoce společensky nebezpečnému. Míra, kam až lze při nutné obraně zajít, je však určována stejným kritériem („zcela zjevně nepřiměřená“), přičemž tato zcela zjevná nepřiměřenost je určována způsobem útoku bez ohledu na to, zda obranné jednání naplní znaky trestného činu či přestupku.

Právní řád bude potud plnit svou společenskou funkci, pokud bude srozumitelný, přehledný, ale též bezrozporný. To platí o to více pro tak obecné instituty, jako je nutná obrana, které lze bez nadsázky označit za historické, a které lidé vnímají a používají odjakživa zcela přirozeně na ochranu svých práv, aniž by si vůbec uvědomovali jejich přesné vymezení v právu občanském, správním nebo trestním, natož aby rozlišovali jejich odvětvové „odlišnosti“. Aplikace a interpretace těchto institutů v praxi orgánů veřejné moci proto musí tomuto přirozenému pohledu na právo odpovídat a obránci poskytnout právní ochranu.

Nejvyšší správní soud tedy shrnuje, že nelze připustit, aby posouzení, zda byly splněny podmínky vyloučení odpovědnosti na základě nutné obrany, záviselo na posouzení, zda se obránce měl dopustit trestného činu či pouze přestupku. Opačný přístup by mohl vést k paradoxnímu výsledku, kdy v případě kvalifikace jednání obránce jako trestného činu by bylo shledáno naplnění podmínek nutné obrany, avšak při kvalifikaci stejného jednání pouze jako přestupku by byl dán exces z nutné obrany. Rozdílné pojetí institutu nutné obrany v situaci, kdy při trvání útoku není vůbec jasné, jak se bude útok dále vyvíjet a jak bude jednání obránce kvalifikováno, by vedlo k neakceptovatelnému oslabení práva oběti na obranu před útokem, a tak by i podporovalo protiprávní jednání.

IV.

Nejvyšší správní soud již samostatně nerozhodoval o návrhu stěžovatele na přiznání odkladného účinku kasační stížnosti, neboť rozhodování o odkladném účinku již nebylo třeba za situace, kdy Nejvyšší správní soud rozhodl o samotné kasační stížnosti neprodleně po jejím doručení zdejšímu soudu.

V.

O náhradě nákladů řízení bylo rozhodnuto podle § 60 odst. 1 za použití § 120 s. ř. s. Žalovaný nemá právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti, neboť ve věci neměl úspěch. Žalobce dosáhl v řízení o kasační stížnosti plného úspěchu, a proto má právo na náhradu nákladů řízení vůči žalovanému. Náklady řízení byly stanoveny podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátního tarifu, v tomto případě za jeden úkon právní služby spočívající v písemném vyjádření ke kasační stížnosti, a náhrady hotových výdajů, ve výši 1 x 2100 Kč a 1 x 300 Kč [§ 7, § 9 odst. 3 písm. f), § 11 odst. 1 písm. d), § 13 odst. 3 citované vyhlášky], tedy 2400 Kč. Advokátka žalobce není dle spisu krajského soudu plátkyní DPH. Ke splnění povinnosti byla stanovena přiměřená lhůta.

P o u č e n í: Proti tomuto rozhodnutí **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 7. května 2008

JUDr. Josef Baxa
předseda

senátu